

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ- Η Διεθνής & Ευρωπαϊκή πολιτική. Τμήμα Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ-

Η Διεθνής & Ευρωπαϊκή πολιτική

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ

Άννα Καραμάνου, Δρ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης

Π. ευρωβουλευτής

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης

Ξεκίνησε ως καθαρά οικονομική έννοια την δεκαετία του 1960. Στην πορεία εμπλουτίστηκε με την εισαγωγή οικολογικών στοιχείων την 10ετία του 1970 και ανθρωπιστικών στοιχείων το 1980. Στη δεκαετία του 1990 η έννοια ωρίμασε και ολοκληρώθηκε, αναγνωρίζοντας τη σημασία και των τριών πυλώνων της βιώσιμης ανάπτυξης και την μεταξύ τους συνάφεια και διάδραση. Η διεύρυνση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης με την εισαγωγή της οικολογικής και της κοινωνικής παραμέτρου θεωρήθηκε από πολλούς ότι απομάκρυνε την οικονομικής της προσέγγιση. Ωστόσο, η μελέτη δείχνει ότι η βάση παραμένει οικονομική. Η βιώσιμη ανάπτυξη βασίζεται σε 3 πυλώνες: οικονομία, περιβάλλον, κοινωνία.

Μέχρι το 1945 η αντίληψη της έννοιας της οικονομικής ανάπτυξης ήταν τελείως διαφορετική από ότι είναι σήμερα. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με δεδομένη τη μεγάλη ανάπτυξη που ακολούθησε, άρχισαν να

εγείρονται ερωτήματα σχετικά με το αν η δεδομένη επάρκεια φυσικών πόρων του πλανήτη θα μπορούσε να συνεχίσει να τροφοδοτεί την τεράστια αύξηση του πληθυσμού και την κάλυψη των αναγκών του. Το μέγα ερώτημα της εποχής ήταν πόση ανάπτυξη μπορούσε να αντέξει ο πλανήτης και κατά πόσον θα μπορούσε να μπει ένας φραγμός στην ανάπτυξη. Τα βασικά σημεία της δημόσιας συζήτησης συνοψίζονταν στα εξής:

- Διαπιστώνεται συνεχής αύξηση του πληθυσμού, οι ανάγκες διευρύνονται, με αποτέλεσμα την όλο και μεγαλύτερη ζήτηση φυσικών πόρων.
- Παρά την τεχνολογική πρόοδο, κάθε χρόνο καταναλώνεται περισσότερο φυσικό κεφάλαιο από όσο παράγεται.
- Αν η ανάπτυξη συνεχιστεί με τους ίδιους ρυθμούς οι βασικές πηγές φυσικών πόρων θα παρουσιάσουν έλλειμμα, θα υπάρξει υπεραύξηση της τιμής τους, η επέκταση της βιομηχανικής παραγωγής θα σταματήσει και η ανάπτυξη θα φτάσει στο όριό της (World Bank Environment paper No 2, 1992).

Οι αντιλήψεις αυτές είχαν επηρεαστεί από τη θεωρία του Μάλθους (1766–1834). Η θεωρία έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην αύξηση του πληθυσμού και θεωρούσε ότι θα έφθανε σε ένα σημείο, όπου οι πόροι δεν θα επαρκούν για να τον συντηρήσουν και επομένως πρέπει να υπάρξει έλεγχος στην αύξηση του πληθυσμού. Ο Μάλθους διατύπωσε τη θεωρία του σε εποχή πριν από τη βιομηχανική επανάσταση, όπου η κύρια ανάγκη που έπρεπε να καλύψει ο άνθρωπος ήταν η εύρεση τροφής. Ως κύριος φυσικός πόρος λοιπόν θεωρούνταν η καλλιεργήσιμη γη, πόρος ο οποίος με λογική χρήση θεωρείται ανανεώσιμος.

Σε ένα βαθμό οι θεωρητικοί της δεκαετίας του 50' και του 60' υιοθέτησαν τη θεωρία του Μάλθους αντικαθιστώντας την ανάγκη για

τροφή με την ανάγκη για ενέργεια, θεωρώντας ως βασικό φυσικό πόρο το πετρέλαιο, ο οποίος είναι μη ανανεώσιμος (θεωρία των ορίων ανάπτυξης). Από τα μέσα της 10ετίας του '60 ξεκίνησε η μεταστροφή από την αντίληψη της θεωρίας των ορίων σε μια πιο οικολογική προσέγγιση, που οφείλεται τόσο σε κοινωνικοπολιτικές συνθήκες (πόλεμος Βιετνάμ, Μάης '68, κριτική του καπιταλισμού), όσο και σε βαθιά οικονομικές. Στη θεωρία των ορίων ανάπτυξης το ενδιαφέρον για το περιβάλλον είναι καθαρά ανθρωποκεντρικό. Η οικονομική θεωρία κατάφερε να συλλάβει & να ενσωματώσει και την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης.

Οι πρώτοι που άρχισαν να κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για την κλιματική μεταβολή ήταν οι επιστήμονες. Στοιχεία από τις δεκαετίες του 1960 και 1970 έδειχναν ότι οι συγκεντρώσεις [CO₂](#) στην ατμόσφαιρα αυξάνονταν σημαντικά, γεγονός που οδήγησε τους κλιματολόγους αρχικά και στη συνέχεια και άλλους επιστήμονες να πιέσουν για δράση. Δυστυχώς, πήρε πολλά χρόνια στη διεθνή κοινότητα για να ανταποκριθεί στο αίτημα αυτό.

Το πετρελαϊκό σοκ του 1974, που οδήγησε στον 4πλασιασμό της τιμής του πετρελαίου και στην αύξηση του κόστους παραγωγής, έφερε στο προσκήνιο με δραματικό τρόπο το θέμα της σπατάλης των φυσικών πόρων. Ακολούθησε και δεύτερο σοκ το 1980, με αποτέλεσμα τη μείωση των ρυθμών ανάπτυξης σε επίπεδα, που παρά την ανάκαμψή τους μετά το 1985, δεν έφτασαν ποτέ τα επίπεδα πριν από το πρώτο σοκ. Τα πετρελαϊκά σοκ, κατά κάποιο τρόπο, έδρασαν σαν μια προσομοίωση της εξάντλησης του πετρελαίου, δίνοντας στο σύστημα το χρόνο να προετοιμαστεί πολύ πριν συμβεί η πραγματική εξάντληση. Αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη από τη δεκαετία του '70 βρέθηκαν νέα κοιτάσματα που

εφησύχασαν λίγο τις ανησυχίες για την εξάντληση του φυσικού πόρου, αλλά και οδήγησαν στο να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν λιγότερο σπάταλες τεχνολογίες παραγωγής και εξεύρεσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Η Συμβολή του ΟΗΕ

Κατά τη δεκαετία του '70 ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμβολή του ΟΗΕ στην ενίσχυση της έννοιας. Από το 1968 έως το 1978 ο ΟΗΕ ανέπτυξε έντονη δράση. Ως σημαντικότερη δραστηριότητα της περιόδου αυτής θεωρείται το συνέδριο της Στοκχόλμης το 1972 στο οποίο έγινε μεγάλη προσπάθεια ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης στο θέμα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η έννοια της βιωσιμότητας άρχισε να γίνεται γνωστή και δημοφιλής. Εξ αυτού προέκυψε και το άρθρο 24 του Ελληνικού Συντάγματος του 1975, για την *προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ως υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα του καθενός*, στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Σημαντικό ρόλο, την περίοδο αυτή, διαδραμάτισαν οι μκο.

Η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκε επισήμως ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» ήταν στην έκθεση της παγκόσμιας επιτροπής για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, που δημιουργήθηκε από τον ΟΗΕ το 1983. Το 1987 παρήγαγε έγγραφο με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον», το οποίο συμπεριλάμβανε ορισμό για τη βιώσιμη ανάπτυξη, που έγινε γνωστός ως ορισμός της Επιτροπής Μπρούτλαντ από το όνομα της προέδρου του. Ο ορισμός είχε ως εξής:

Βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να περιορίζει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Με την έκθεση Μπρούτλαντ ολοκληρώθηκε ο κύκλος προσδιορισμού της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης. Από τον

καθαρά οικονομικό χαρακτήρα της δεκαετίας του '60 & τη στροφή στην οικολογία του 70', τώρα η έμφαση δίνεται στον τρίτο πυλώνα και ενισχύεται η ανθρωποκεντρική αντίληψη. Η έκθεση Μπρούτλαντ δίνει έμφαση στις ανθρώπινες ανάγκες.

Ωστόσο, όσο απλός κι αν φαίνεται ο ορισμός, κρύβει πολυπλοκότητα και αντιφάσεις που προκύπτουν από τις διαφορετικές ανάγκες των ανθρώπων, υπό διαφορετικές συνθήκες, κουλτούρες και πολιτισμούς. Ένα δεύτερο στοιχείο αφορά στις ανάγκες των επόμενων γενεών. Ποιες είναι? Μοιάζουν με τις σημερινές? Με δεδομένο όμως το σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον ένας καθολικός ορισμός και μια κοινή δράση είναι μονόδρομος.

Η Διακήρυξη του Ρίο 1992

Η διακήρυξη του Ρίο, κείμενο με έντονο νομικό χαρακτήρα, αντανakλά τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, που είχε ήδη ξεκινήσει από την προηγούμενη δεκαετία. Το σχέδιο δράσης (ατζέντα 21) αφορούσε α) την απερχήμωση β) την βιοποικιλότητα & 3) τις κλιματικές μεταβολές. Προτάθηκε η εγκαθίδρυση διεθνικών θεσμικών μηχανισμών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων. Είχε ήδη γίνει κατανοητό ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η βιωσιμότητα δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν μεμονωμένα από τα κράτη. Ωστόσο υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από κράτη μέλη του ΟΠΕΚ και από Κίνα, Ινδία και Βραζιλία που δεν επιθυμούσαν να ανακοπεί η αναπτυξιακή τους πορεία. Μόνο η ΕΕ υπερασπίστηκε το αυστηρό καθεστώς.

Μπορούμε να πούμε ότι η Διακήρυξη του Ρίο ήταν μια πρώτη προσπάθεια παγκόσμιας διακυβέρνησης στον τομέα του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα παρατηρήθηκε μια σημαντική αλλαγή στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης με στροφή από την έννοια των ανθρώπινων

αναγκών στην έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι η συζήτηση άρχισε να αφορά ένα ευρύτερο πεδίο των κοινωνικών επιστημών, αφού τέθηκαν θέματα όπως η κατανομή της ισχύος και του εισοδήματος σε παγκόσμια κλίμακα.

Στο πλαίσιο της Διάσκεψης, υπεγράφησαν πέντε συμβάσεις, από τις οποίες μόνο οι δύο τελευταίες ήταν δεσμευτικές:

1. **η Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που περιλάμβανε 27 αρχές για τη βιώσιμη ανάπτυξη, και αναγνώριζε την αρχή της πρόληψης και το «ο ρυπαίνων πληρώνει»,**
2. **ο Οδηγός Ατζέντα 21 (Local Agenda 21) που περιλάμβανε 40 κεφάλαια, πάνω από 100 τομείς προγραμμάτων και 3000 συστάσεις και θεμελίωσε τη σχέση μεταξύ πόλης και περιβάλλοντος,**
3. **η Δήλωση των αρχών για τη Διαχείριση, Διατήρηση και τη Βιώσιμη Χρήση των Δασών όλων των τύπων,**
4. **η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλομορφία και**
5. **η Σύμβαση-Πλαίσιο για την Αλλαγή του Κλίματος**

Μετά από 5 χρόνια στο **Κιότο της Ιαπωνίας** τέθηκαν όρια για 5 ουσίες και διαφορετικά επίπεδα ευθύνης για τις ανεπτυγμένες χώρες. Το **Πρωτόκολλο του Κιότο** αποτελεί έναν «οδικό χάρτη», στον οποίο περιλαμβάνονται τα απαραίτητα βήματα για τη μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση της **αλλαγής του κλίματος** που προκαλείται λόγω της αύξησης των ανθρωπογενών εκπομπών **αερίων του θερμοκηπίου**. Σύμφωνα με αυτό, τα κράτη που το έχουν συνυπογράψει δεσμεύονται να ελαττώσουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου την πρώτη περίοδο ανάληψης υποχρεώσεων (2008–2012) κατά ένα

συγκεκριμένο στόχο σε σχέση με τις εκπομπές του 1990 (ή του 1995 για ορισμένα αέρια).

Αυτό επιχειρείται να γίνει με τον πιο οικονομικά αποδοτικό τρόπο, ώστε να μην επιβαρυνθεί η παγκόσμια οικονομία. Έτσι, το Πρωτόκολλο του Κιότο περιλαμβάνει τρεις ευέλικτους μηχανισμούς:

1. την *εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών*,
2. την *κοινή εφαρμογή*, και
3. το *μηχανισμό καθαρής ανάπτυξης*.

Ο πρώτος μηχανισμός προβλέπει την αγοραπωλησία δικαιωμάτων εκπομπών μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών (όπως για παράδειγμα κράτη και υπόχρεες εγκαταστάσεις) κατά τη [θεωρία των property rights](#), ενώ οι άλλοι δύο βασίζονται σε προγράμματα έργων

Σημειώνεται ότι οι διαπραγματεύσεις για το Πρωτόκολλο του Κιότο ήταν σκληρές, καθώς οι διάφορες χώρες είχαν διαφορετικά συμφέροντα στη διεθνή προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας. Για παράδειγμα, περιοχές που είχαν χαρακτηριστικά ψυχρό κλίμα θα ωφελούνταν από την τάση ανόδου της μέσης θερμοκρασίας, ενώ άλλες περιοχές, οι οποίες ήταν σχετικά άνυδρες, ήταν δυνατόν να δουν την οριακά καλλιεργήσιμη γη τους να μετατρέπεται σε έρημο, γεγονός που θα είχε ως συνέπεια να μειωθεί η ικανότητά τους να παράγουν τρόφιμα.

Κατά συνέπεια, δημιουργήθηκαν πολλά αντίπαλα στρατόπεδα με αποκλίνουσες απόψεις που προσπαθούσαν να τις επιβάλλουν και στα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη. Η **Ευρωπαϊκή Ένωση** ήταν η πιο ενεργή ομάδα στις διαπραγματεύσεις για την [προστασία του περιβάλλοντος](#) και πιέζει συνεχώς για τη λήψη αυστηρών μέτρων. Σημειώνεται ότι την περίοδο

των διαπραγματεύσεων η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούνταν από 15 κράτη μέλη, με αυτά όμως συμμαχισαν και τα 12 νέα μέλη της διεύρυνσης.

Ρίο+20

Σημαντικός σταθμός υπήρξε και η Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, όπου έγινε απολογισμός της 10ετίας, χωρίς όμως να ληφθούν σημαντικές αποφάσεις. Έπειτα από 10 χρόνια από το Γιοχάνεσμπουργκ και 20 χρόνια από το Ρίο, τον **Ιούνιο 2012**, πραγματοποιήθηκε στο Ρίο η Διάσκεψη του ΟΗΕ «Ρίο+20»

Στην Διάσκεψη συμμετείχαν αρχηγοί κρατών, εκπρόσωποι του δημοσίου και ιδιωτικού φορέα, ΜΚΟ και άλλοι, με κοινό στόχο την αναδιαμόρφωση και αναδιοργάνωση αναπτυξιακών πολιτικών ικανών να συμβάλουν στην μείωση της φτώχειας, την προώθηση της κοινωνικής ισότητας και την ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας. Κύρια θέματα της Διάσκεψης ήταν η αναγνώριση της Πράσινης Οικονομίας, στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης και της καταπολέμησης της φτώχειας.

Στο πλαίσιο αυτό, η προβληματική κινήθηκε γύρω από επτά τομεακές προτεραιότητες:

- Τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας,
- Την ενέργεια,
- Τις βιώσιμες πόλεις,
- Την διατροφική ασφάλεια και την βιώσιμη γεωργία,
- Τα ύδατα,
- Τους ωκεανούς,
- Την ετοιμότητα σε περίπτωση καταστροφών.

Οι προτεραιότητες αυτές, ενσωματώθηκαν στο

κείμενο, που υιοθετήθηκε κατά τη Διάσκεψη, με τίτλο [«Το μέλλον που επιθυμούμε»](#)

Η Συμφωνία του Παρισιού

Η Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή αποτελεί την πρώτη οικουμενική, νομικά δεσμευτική παγκόσμια συμφωνία για το κλίμα. Υπογράφηκε στις 22 Απριλίου 2016 και κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση στις 5 Οκτωβρίου 2016.

Στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το κλίμα που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι τον Δεκέμβριο του 2015, τα συμβαλλόμενα μέρη από ολόκληρο τον κόσμο συμφώνησαν να περιορίσουν την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη σε επίπεδα πολύ κατώτερα των 2 °C, πάνω από τα επίπεδα της προβιομηχανικής εποχής. Χωρίς πρόσθετες πολιτικές μείωσης των εκπομπών, η μέση θερμοκρασία του πλανήτη αναμένεται να σημειώσει περαιτέρω αύξηση που θα κυμανθεί μεταξύ 1,1 °C και 6,4 °C μέχρι τα τέλη του αιώνα. Σύμφωνα με την πέμπτη έκθεση αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) είναι πολύ πιθανό για την υπερθέρμανση του πλανήτη να ευθύνεται ο ανθρώπινος παράγοντας. Ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως η καύση ορυκτών καυσίμων, η αποψίλωση των δασών και η γεωργία, οδηγούν στην εκπομπή διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), μεθανίου (CH₄), υποξειδίου του αζώτου (N₂O) και φθορανθράκων. Αυτά τα αέρια θερμοκηπίου (ΑΘ) παγιδεύουν τη θερμότητα που εκπέμπεται από την επιφάνεια της γης και εμποδίζουν την έκλυσή της στο διάστημα, προκαλώντας έτσι υπερθέρμανση του πλανήτη.

Η υπερθέρμανση του πλανήτη έχει οδηγήσει και θα οδηγήσει σε ακόμη περισσότερα ακραία καιρικά φαινόμενα (πλημμύρες, ξηρασίες, έντονες βροχοπτώσεις και καύσωνες), δασικές

πυρκαγιές, προβλήματα έλλειψης νερού, τήξη των παγετώνων και άνοδο της στάθμης της θάλασσας, αλλαγές στην κατανομή ή ακόμη και εξαφάνιση διαφόρων ειδών πανίδας και χλωρίδας, ασθένειες φυτών και προσβολή από επιβλαβείς οργανισμούς, έλλειψη τροφίμων και φρέσκου νερού, επέκταση της φωτοχημικής αιθαλομίχλης που προκαλεί προβλήματα υγείας και μετακίνηση πληθυσμών για την αποφυγή αυτών των κινδύνων. Σύμφωνα με επιστημονικά στοιχεία, οι κίνδυνοι μη αναστρέψιμων και καταστροφικών αλλαγών θα αυξηθούν σημαντικά εάν η θερμοκρασία του πλανήτη σημειώσει αύξηση μεγαλύτερη των 2 °C σε σχέση με τα επίπεδα της προβιομηχανικής εποχής.

Το κόστος της ανάληψης δράσης, σε σύγκριση με το κόστος της αδράνειας

Σύμφωνα με την έκθεση Stern, που δημοσιεύθηκε από την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου το 2006, η διαχείριση της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη αναμένεται να κοστίσει 1% του παγκόσμιου ΑΕγχΠ ετησίως, ενώ η αδράνεια πιθανολογείται ότι θα κοστίσει 5% τουλάχιστον και στη χειρότερη περίπτωση έως και 20% του ΑΕγχΠ. Θα χρειαστεί άρα να επενδυθεί μικρό μόνο μέρος του συνολικού παγκόσμιου ΑΕγχΠ σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και, σε αντάλλαγμα, η καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής θα αποφέρει οφέλη για την υγεία του ανθρώπου, θα ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια και θα περιορίσει άλλες ζημίες.

Η ΕΕ έχει δεσμευτεί να μειώσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου τουλάχιστον κατά 40% κάτω από τα επίπεδα του 1990 έως το 2030, βελτιώνοντας παράλληλα την ενεργειακή απόδοση κατά 27% και αυξάνοντας το ποσοστό της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο 27% της τελικής κατανάλωσης. Βασικός

μηχανισμός για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής είναι το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών της ΕΕ.

Η οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές

ενέργειας έχει ως στόχο να διασφαλίσει ότι έως το 2020 οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως η βιομάζα, η αιολική, η υδροηλεκτρική και η ηλιακή ενέργεια, θα καλύπτουν τουλάχιστον το 20% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας της ΕΕ όσον αφορά την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, τις μεταφορές, τη θέρμανση και την ψύξη. Έχοντας τούτο κατά νου, κάθε κράτος μέλος ενέκρινε το δικό του εθνικό σχέδιο δράσης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων τομεακών στόχων. Εντός των ορίων του γενικού στόχου, τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί να αντλούν τουλάχιστον το 10% των καυσίμων που χρησιμοποιούν οι τομείς μεταφορών τους από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Προκειμένου να επιτευχθεί σε επίπεδο ΕΕ ο ήδη συμφωνημένος στόχος για μερίδιο ανανεώσιμων πηγών ενέργειας 27% το 2030, η Επιτροπή **πρότεινε** επανεξέταση της οδηγίας

Το Θεματολόγιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη με ορίζοντα το 2030, το οποίο ενέκρινε η διεθνής κοινότητα τον Σεπτέμβριο του 2015, αντιπροσωπεύει ένα νέο φιλόδοξο σχέδιο στρατηγικής για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων τάσεων και προκλήσεων. Στον πυρήνα του Θεματολογίου με ορίζοντα το 2030 βρίσκονται οι 17 στόχοι για τη βιώσιμη ανάπτυξη (ΣΒΑ) και οι συναφείς στόχοι, οι οποίοι πρέπει να επιτευχθούν έως το 2030. Μαζί με τις άλλες διεθνείς διασκέψεις και συνόδους κορυφής που πραγματοποιήθηκαν το 2015 στην Αντίς Αμπέμπα και στο Παρίσι, η διεθνής κοινότητα διαθέτει πλέον ένα νέο φιλόδοξο πλαίσιο εντός του οποίου μπορούν να συνεργάζονται όλες οι χώρες για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων. Για πρώτη

φορά, οι στόχοι για τη βιώσιμη ανάπτυξη εφαρμόζονται σε όλες τις χώρες και η ΕΕ έχει δεσμευτεί να πρωτοστατήσει στην υλοποίησή τους.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ

Η Συνθήκη της Ρώμης του 1957, ως γνωστόν, δεν περιελάμβανε στους στόχους της την προστασία του περιβάλλοντος. Η ευρωπαϊκή πολιτική προέκυψε στα χρόνια που ακολούθησαν από την ραγδαία υποβάθμιση του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης, την ευαισθητοποίηση των πολιτών, αλλά και από την ανάγκη ομαλής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και της πολιτικής ανταγωνισμού. Η προστασία του περιβάλλοντος απέκτησε βαρύνουσα πολιτική σημασία με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1987 και την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1992, ενώ η Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 ενσωμάτωσε στους στόχους της ΕΕ την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης και την προστασία του περιβάλλοντος ως μία από τις απόλυτες προτεραιότητες της Ένωσης.

Αξίζει να επισημανθεί ότι στο διάστημα που μεσολάβησε από το 1972 μέχρι τη Συνθήκη της ΕΕ και παρά τις αμφισβητήσεις που δημιουργούσε η έλλειψη σαφούς νομικής βάσης, η κοινοτική δράση για το περιβάλλον αναπτύχθηκε, με την υιοθέτηση διαδοχικών προγραμμάτων δράσης και την έκδοση νομοθετικών πράξεων σύμφωνα με τις διαδικασίες των άρθρων 100 και 235 ΣΕΚ. Μέχρι το 1992 υιοθετήθηκαν πάνω από 200 νομοθετικές πράξεις και τέσσερα προγράμματα δράσης. Οι σχετικές πρωτοβουλίες συμπεριλάμβαναν και την Οδηγία 75/442/ΕΟΚ περί στερεών αποβλήτων (Δούση, 2001, σ. 25 & 42).

Το έκτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον (εγκρίθηκε τον Ιούλιο 2002), όριζε τις

προτεραιότητες της ΕΕ μέχρι το 2010 και έδινε ιδιαίτερη βαρύτητα σε τέσσερις τομείς: α/ αλλαγή κλίματος β/ φύση και βιοποικιλότητα γ/ περιβάλλον και υγεία δ/ διαχείριση φυσικών πόρων και αποβλήτων (Κουτούπα-Ρεγκάκου, 2005).

Στο ενεργητικό της ΕΕ συγκαταλέγονται τα συνεχώς ανανεούμενα προγράμματα δράσης, καθώς και η προσπάθεια ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης σε όλες τις πολιτικές (mainstreaming). Η διεθνής επίσης δράση της ΕΕ δεν μπορεί παρά να καταγραφεί στις θετικές πλευρές της.

Τα προβλήματα που ανακύπτουν θα πρέπει να αναζητηθούν κυρίως στην απροθυμία των κρατών μελών να συμμορφωθούν με τη νομοθεσία την οποία οι κυβερνήσεις τους συναποφασίζουν μεν σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν εφαρμόζουν δε σε εθνικό επίπεδο. Επαληθεύεται έτσι η θεωρία της στρατηγικής των «*δύο επιπέδων*», (Putnam, 1998), σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη λειτουργούν με βάση τα εκάστοτε συμφέροντά τους και με σκοπό να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τις πιέσεις στο εσωτερικό των χωρών τους.

Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, η διαχείριση των αποβλήτων έχει αναχθεί σε ένα από τα πιο πολύπλοκα περιβαλλοντικά, νομικά και κοινωνικά προβλήματα. Ωστόσο, η ποιότητα του περιβάλλοντος στην Ελλάδα γενικώς χαρακτηρίζεται καλή, παρά το γεγονός ότι η περιβαλλοντική πολιτική, της οποίας η απαρχή τοποθετείται στο άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Η Ελλάδα έχει προχωρήσει στην υιοθέτηση όλων των σχετικών Κοινοτικών Οδηγιών – στη πράξη είναι το πρόβλημα.

Το μείζον θέμα λοιπόν δεν είναι αν η Ελλάδα έχει υιοθετήσει το Κοινοτικό Δίκαιο και αν διαθέτει νομοθεσία – έστω με ατέλειες και

ελλείψεις – αλλά κατά πόσον υπάρχει βούληση εφαρμογής. Οι επανειλημμένες καταδίκες από το ΔΕΚ και ο διεθνής διασυρμός καταδεικνύουν ότι το περιβάλλον και η καλή διαχείριση των αποβλήτων δεν συγκαταλέγονται μεταξύ των υψηλών προτεραιοτήτων των Ελληνικών Κυβερνήσεων και των τοπικών αρχόντων.

Είναι αδιανόητο να μιλάμε για βιώσιμη ανάπτυξη και αντιμετώπιση της μάστιγας των ανισοτήτων και της φτώχειας χωρίς να έχουμε πλήρη συναίσθηση του κινδύνου υποβάθμισης του περιβάλλοντος εξαιτίας της Κλιματικής Αλλαγής», τόνισε προχθές ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Προκόπης Παυλόπουλος, υποδεχόμενος επιφανείς καθηγητές και συνδιοργανωτές του 1ου «Convergences Greece Forum-Συγκλίσεις για την καινοτομία, την κοινωνική οικονομία και τη βιώσιμη ανάπτυξη».

Ατζέντα 2030 & ΕΕ

Η Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών, η οποία εγκρίθηκε τον Σεπτέμβριο του 2015, στο Παρίσι, αποτελεί το νέο παγκόσμιο πλαίσιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη και θέτει [17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης](#) (ΣΒΑ). Σκοπός της είναι η εξάλειψη της φτώχειας και η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα έως το 2030, χωρίς κανένας να μένει στο περιθώριο.

Οι ΣΒΑ αποτελούν συγκερασμό των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης: της οικονομικής, της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής διάστασης. Πρόκειται για συγκεκριμένους στόχους με ορίζοντα τα επόμενα 15 χρόνια, οι οποίοι μεταξύ άλλων εστιάζουν στα εξής:

- ανθρώπινη αξιοπρέπεια
- περιφερειακή και παγκόσμια σταθερότητα
- διασφάλιση της «υγείας» του πλανήτη μας
- δίκαιες και ανθεκτικές κοινωνίες
- ευημερούσες οικονομίες.

Οι στόχοι αυτοί προωθούν τη σύγκλιση των χωρών της ΕΕ, τόσο σε κοινωνικό επίπεδο, όσο και σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο.

Η ΕΕ διαθέτει στέρεες βάσεις όσον αφορά τη βιώσιμη ανάπτυξη και έχει επίσης δεσμευτεί πλήρως να πρωτοστατήσει, μαζί με τα κράτη μέλη της, στην υλοποίηση της Ατζέντας 2030 των Ηνωμένων Εθνών. Τον Νοέμβριο του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τη στρατηγική της προσέγγισης για την υλοποίηση της Ατζέντας 2030.

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης λαμβάνονται υπόψη και στις 10 προτεραιότητες της ΕΕ:

- Απασχόληση, ανάπτυξη και επενδύσεις
- Ενιαία ψηφιακή αγορά
- Ενεργειακή ένωση & κλίμα-ασφαλέστερη, φθηνότερη και βιώσιμη ενέργεια
- Βαθύτερη και δικαιότερη εσωτερική αγορά
- Βαθύτερη και δικαιότερη ΟΝΕ
- Ισορροπημένη εμπορική πολιτική-Ελεύθερο εμπόριο χωρίς να θυσιάζονται τα ευρωπαϊκά πρότυπα
- Μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ των διαφόρων συστημάτων δικαιοσύνης των κρατών μελών της ΕΕ-Διαφύλαξη του κράτους δικαίου
- Μετανάστευση
- Ισχυρότερη παγκόσμια δύναμη
- Περισσότερο δημοκρατική ΕΕ

Καίριες δράσεις της ΕΕ για την υλοποίηση της Ατζέντας 2030:

- συμπερίληψη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης σε όλες τις πολιτικές και πρωτοβουλίες της ΕΕ, ώστε η βιώσιμη ανάπτυξη να αποτελεί θεμελιώδη κατευθυντήρια αρχή σε όλες τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- τακτική υποβολή εκθέσεων σχετικά με την πρόοδο της ΕΕ ξεκινώντας από το 2017

- προώθηση της υλοποίησης της Ατζέντας 2030 από κοινού με τις κυβερνήσεις των κρατών μελών της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, άλλα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, διεθνείς οργανισμούς, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, πολίτες και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη
- δημιουργία μιας [πλατφόρμας υψηλού επιπέδου με τη συμμετοχή πολυάριθμων ενδιαφερόμενων μερών](#), η οποία θα προωθεί την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών σε όλους τους τομείς σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο
- διαμόρφωση ενός μακροπρόθεσμου οράματος με ορίζοντα πέρα από το 2020.

Προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη σε όλο τον κόσμο, η ΕΕ θα συνεχίσει να συνεργάζεται με τους εξωτερικούς της εταίρους, χρησιμοποιώντας όλα τα εργαλεία που είναι διαθέσιμα στο πλαίσιο των εξωτερικών πολιτικών της, και να στηρίζει, ιδίως, τις προσπάθειες των αναπτυσσόμενων χωρών.

Μια νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη

- Η πρόταση για μια νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη αντικατοπτρίζει μια αλλαγή στο πρότυπο της συνεργασίας για την ανάπτυξη στο πλαίσιο του Θεματολογίου με ορίζοντα το 2020, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις πιο περίπλοκες και αλληλοσυνδεόμενες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα ο κόσμος.
- Η πρόταση θεσπίζει ένα κοινό όραμα και πλαίσιο δράσης για όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και για όλα τα κράτη μέλη, με ιδιαίτερη έμφαση στις οριζόντιες κινητήριες δυνάμεις της ανάπτυξης, όπως η ισότητα των φύλων, η νεολαία, η βιώσιμη ενέργεια και η δράση για το κλίμα, οι

επενδύσεις, η μετανάστευση και η κινητικότητα.

- Σκοπός είναι να αυξηθεί η αξιοπιστία, η αποτελεσματικότητα και ο αντίκτυπος της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ, βάσει κοινών αναλύσεων, κοινών στρατηγικών, κοινού προγραμματισμού, κοινής δράσης και βελτιωμένων εκθέσεων.
- Η νέα Κοινή Αντίληψη θα πρέπει να αποτελεί το πλαίσιο για όλες τις αναπτυξιακές δράσεις της ΕΕ και των κρατών μελών της. Ένα παράδειγμα της προσέγγισης αυτής είναι το προτεινόμενο ευρωπαϊκό εξωτερικό επενδυτικό σχέδιο, το οποίο θα κάνει χρήση της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας για την προσέλκυση χρηματοδότησης από άλλες πηγές και τη δημιουργία βιώσιμης ανάπτυξης προς όφελος των φτωχότερων.

Η Επιτροπή διατείνεται ότι θα χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα που διαθέτει, συμπεριλαμβανομένων των μέσων για τη βελτίωση της νομοθεσίας, ώστε να διασφαλίσει ότι οι υφιστάμενες και οι νέες πολιτικές θα λαμβάνουν υπόψη τους τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης: τον κοινωνικό, τον περιβαλλοντικό και τον οικονομικό.

Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Το Κοινοβούλιο έδωσε ένα ισχυρό μήνυμα σε απάντηση στην πρόταση της Επιτροπής σχετικά με ένα πλαίσιο για τις πολιτικές που αφορούν το κλίμα και την ενέργεια με χρονικό ορίζοντα το έτος 2030, ζητώντας να τεθούν τρεις δεσμευτικοί στόχοι (πιο φιλόδοξοι από εκείνους που τελικά συμφωνήθηκαν): μείωση των εγχώριων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου τουλάχιστον κατά 40% σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990· συνολικό μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική

κατανάλωση ενέργειας της τάξης του 30%· και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης κατά 40%.

Πριν από τη διάσκεψη του Παρισιού για το κλίμα το 2015, το Κοινοβούλιο υπογράμμισε εκ νέου την επείγουσα ανάγκη για «αποτελεσματική ρύθμιση και περιορισμό των εκπομπών από τις διεθνείς αεροπορικές και θαλάσσιες μεταφορές». Στο ψήφισμά του εξέφρασε την απογοήτευσή του για το γεγονός ότι ο Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (ΔΟΠΑ) δεν συμφώνησε στη μείωση των εκπομπών με την εισαγωγή του συστήματος CORSIA (που εγκρίθηκε από τον ΔΟΠΑ το 2016), εστιάζοντας αντίθετα κυρίως σε αντισταθμιστικά μέτρα τα οποία δεν είχαν καμία εγγύηση ποιότητας και θα έχουν νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα μόνο από το 2027 και μετά, με σημαντικά μέλη του ΔΟΠΑ να μην έχουν ακόμη δεσμευτεί να συμμετάσχουν στην εθελοντική φάση. Ομοίως, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υπογράμμισε ότι είναι σημαντικό να ενισχυθούν οι στόχοι και τα μέσα πολιτικής της ΕΕ σε εύθετο χρόνο.

Ο ΓΓ του ΟΗΕ António Guterres μιλώντας στο Νταβός, στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, Γενάρη 2019, τόνισε ότι η κλιματική αλλαγή συνιστά τη μεγαλύτερη συστημική απειλή για την παγκόσμια οικονομία.

Στηνομιλία του αναφέρθηκε σε τρία megatrends του 2019: μετανάστευση, ψηφιακοποίηση και κλιματική αλλαγή, αξιολογώντας την κλιματική αλλαγή ως τον μεγαλύτερο κίνδυνο και εκφράζοντας το φόβο ότι χάνουμε το παιχνίδι.

Η κλιματική αλλαγή τρέχει πιο γρήγορα από ό,τι είμαστε και είναι χειρότερη από τις προβλέψεις των επιστημόνων, τόνισε.

Οι καιροί λοιπόν ου μενετοί! Διαφορετικά, η κλιματική αλλαγή θα πνίξει τη βιώσιμη ανάπτυξη.